

RECENTE WAARNEMINGEN VAN HET VLEGEND HERT IN LIMBURG

J. Hermans, Hertestraat 21, 6067 ER Linne

Het Vliegend hert (*Lucanus cervus* L.) is in Nederland één van de twee beschermde insektesoorten van de Natuurbeschermingswet uit 1973. Over het (recente) voorkomen van deze grote kever is in Limburg eigenlijk maar weinig bekend. De meeste waarnemingen uit onze provincie dateren van vóór 1960 (zie tabel I). Dit beeld geldt min of meer voor heel Nederland (KRIKKEN & PIJERS, 1982).

In deze bijdrage komen in het kort ter sprake: de recente waarnemingen uit 1993 en 1994, de biologie en het biotoop, de variabiliteit van deze soort en de mogelijkheden tot bescherming.

VOORKOMEN IN LIMBURG

KRIKKEN & PIJERS (1982) vermelden in hun artikel over het Vliegend hert dat in het Nederlandse verspreidingsbeeld van de soort niet zoveel veranderd is. De zwaartepunten van de verspreiding in Nederland liggen bij Apeldoorn, in de omgeving van Nijmegen en in Zuid-Limburg. Beide auteurs geven voor Limburg 29 gemeenten op waaruit Vliegende herten gemeld zijn (fig. 1).

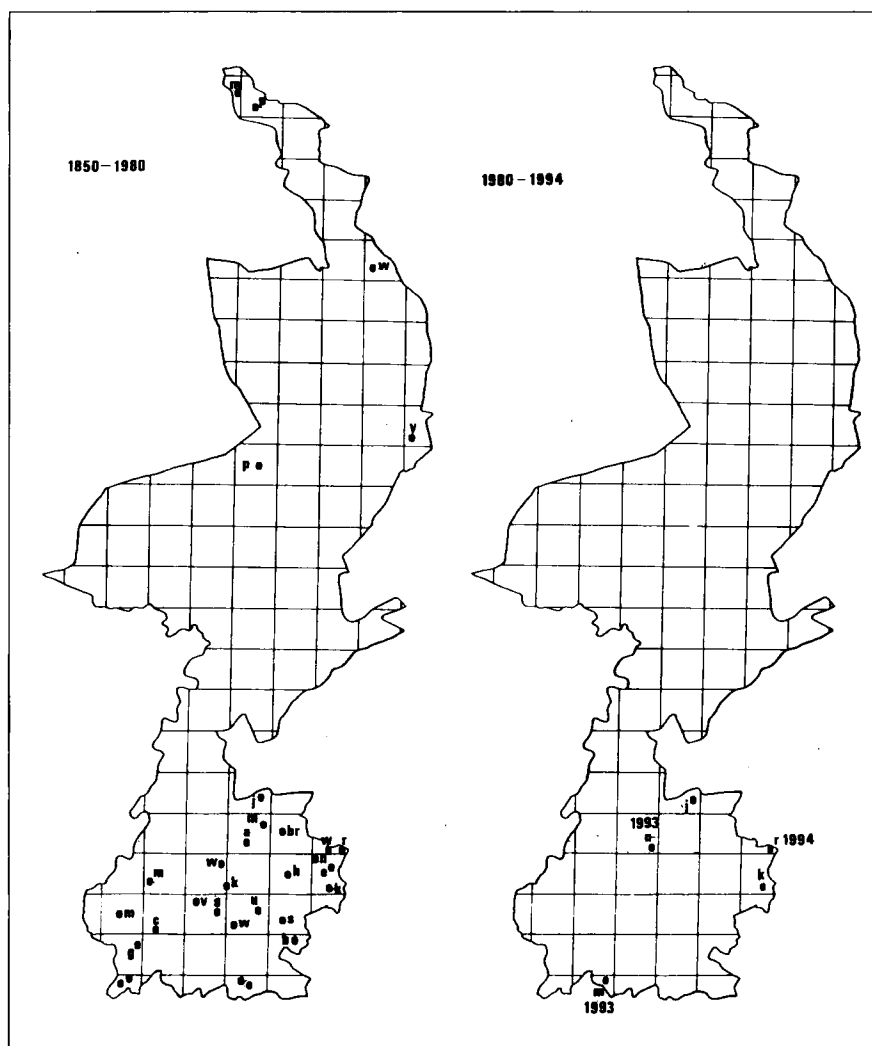
Uit de periode 1960 tot 1980 wordt het Vliegend hert nog zeven maal uit Limburg vermeld. Als een nieuwe vindplaats uit Midden-Limburg noemen zij Panningen waar door A. Sonnemans op 4 augustus 1979 een exemplaar werd gezien.

In de entomologische collectie van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht blijken drie Vliegende herten aanwezig van na 1979 (zie tabel I).

De waarnemingen uit 1993 en 1994 hebben betrekking op de plaatsen Mheer, Nuth en Rimburg (fig. 1). Mheer is mogelijk een nieuwe vindplaats. Hier werd op 30 juni 1993 door Steven Jansen een vrouwelijk exemplaar dood gevonden als verkeersslachtoffer (fig. 2 en 3).

De waarneming uit Nuth betrof een groot mannetje, dat door de heer P. Moolen in de dakgoot van zijn huis werd aangetroffen (fig.

FIGUUR 1.
Verspreiding van het Vliegend hert in Limburg. Gegevens gedeeltelijk ontleend aan KRIKKEN & PIJERS (1982).

4). Misschien was dit dier afkomstig uit de bossen rondom Wijnandsrade, een omgeving waar al ooit eerder Vliegende herten werden waargenomen.

Begin 1994 werd te Rimburch onder een stapel eikehouten blokken een wijffe gevonden (mondelinge mededeling van L. Paulssen). Deze waarneming staat niet op zichzelf, omdat ook uit deze streek al vroegere waarnemingen van het Vliegend hert bekend zijn. Bovendien bevestigt KALINKA (1993) het voorkomen van het Vliegend hert in het Duitse deel van het Wormdal.

Ondanks de melding uit 1979 kan men zich nog steeds afvragen of het Vliegend hert in Midden-Limburg ten oosten van de Maas voorkomt. Oudere onderzoekers zoals A. Maassen en A. Verbeek vertelden over Vliegende herten in het Munnichsbos, een bosgebied gelegen tussen Montfort, Posterholt en St. Odiliënberg. Alhoewel tot nu toe elk bewijs daarvoor ontbreekt, moet een mogelijk voorkomen van Vliegende herten ten

oosten van de Maas in dit deel van Limburg toch niet helemaal worden uitgesloten.

BIOLOGIE

Het Vliegend hert wordt als insect bijna altijd geassocieerd met eikenbos. Volgens KRIKKEN & PIJERS (1982) lijkt het erop dat het talrijk voorkomen van Vliegende herten samenhangt met een bepaalde vorm van eikehakhout. Men bedoelt het hoogstammig afhakken en weer laten uitgroeien van eikenbos. Of dit verband echt bestaat zou nader onderzocht moeten worden.

Vliegende herten leggen de eieren in oude stomp en in wortelstronken van loof- en naaldbos (FREUDE et al., 1969). Naast de eik als favoriete boomsoort, noemen FREUDE et al. (1969) ook beuken, wilgen, Zwarte populier, Valnoot, kers, Es, linde en Paardekastanje.

De larven ontwikkelen zich onder normale omstandigheden binnen vijf tot acht jaar.

FIGUUR 2. *Lucanus cervus* L., wijffe, dood aangetroffen langs weg te Mheer. (foto: Steven Jansen)

TABEL 1. Verspreidingsgegevens van het Vliegend hert in Limburg. De met een * gemerkte plaatsnamen zijn ontleend aan KRIKKEN & PIJERS (1982). De in jaartallen aangeduide locaties betreft exemplaren van het Vliegend hert, aanwezig in de entomologische collectie van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Plaats	Periode 1850-1960	Periode 1960-1980	Periode 1980-1990	1993/1994
Amstenrade	* (1916, ♂)			
Bocholtz	*	*		
Brunssum	* (1951, ♂♀) (1952, ♂)			
Cadier en Keer	*			
Epen	*			
Eijgelshoven	* (1936, ♂)			
Eijsden	*	*		
Gronsveld	*			
Heerlen	* (1951, ♂♀) (1952, ♂)			
Jabeek	*	*	1980, ♀ 1982, ♀ 1982, ♂	
Kerkrade	*			
Klimmen	* (1949, ♂)			
Maastricht	*			
Meerssen	*			
Merkelbeek	* (1914, ♂)			
Mheer				30-6-1993, ♀ S. Jansen
Mook	*			
Nieuwenhagen	*			
Nuth				7-6-1993, ♂ P. Moolen
Panningen		*		
Plasmolen	*			
Rimburch	*			januari 1994, ♀ L. Paulssen
Schin op Geul	* (1900, ♂, 2♀♀)	*		
Simpelveld	*	*		
Ubachsberg	*			
Valkenburg	* (1912, ♂) (1917, ♂)			
Venlo	*			
Well	*			
Waubach	*			
Wijlre	*	*		
Wijnandsrade	* (? , ♀)			

Gedurende de verpopping blijft de volgroeide larve niet in het hout, maar gaat ze de bodem in.

In de bodem wordt een holte gevormd op 15 tot 20 cm diepte, waar de verpopping plaatsvindt in een cocon van houtknaagsel. Vermoedelijk vindt deze verpopping in Nederland, evenals uit de buitenlandse literatuur bekend is, in september plaats. De volwassen kevers komen te voorschijn in de zomermaanden van het daarop volgend jaar, waarbij ze dan op warme avonden rondvliegen. Juli is daarbij de topmaand.

Vliegende herten voeden zich met uitvloeien de boomsappen. Volwassen mannetjes leven niet langer dan een maand, de wijfjes maximaal 19 dagen (KRIKKEN & PIJERS, 1982).

VARIABILITEIT

Het Nederlandse Vliegende hert (*Lucanus cervus* L.) is een grote (25-85 mm) kever, bruin tot zwart van kleur met forse, geweiachtige bovenkaken bij de mannetjes. Naast de typische vorm zijn in Limburg ook exemplaren aangetroffen van de kleinere vorm, *Lucanus cervus* forma *capreolus* Fuessly.

Dit zijn (zeer) kleine exemplaren die zich in minder dan vijf jaar moesten ontwikkelen. De mannetjes van deze kormvorm herkent men aan de kleine mandibels (fig. 5) en aan het ontbreken van de dwarslijst voor op de kop.

FIGUUR 3. Vindplaats van het Vliegend hert te Mheer. (foto: Steven Jansen)

Lucanus cervus forma *capreolus* is onder andere bekend van Mook en Schin op Geul (WILMINK, 1950).

TOEKOMST VOOR VLIEGENDE HERTEN IN LIMBURG?

De recente vondsten van het Vliegend hert in Limburg bewijzen dat de soort zich ook hier ondanks toenemende urbanisatie, veranderingen in de bosbouw en andere mogelijke ongunstige omstandigheden weet te handhaven. Het betreft mogelijk kleine popu-

laties, die door hun lange ontwikkeling toch nogal kwetsbaar zijn (KRIKKEN & PIJERS, 1982).

Een ander probleem volgens deze auteurs is het feit dat *Lucanus cervus*-populaties moeten kunnen rekenen op grote hoeveelheden langdurig rottend hout. Of de grote biologische waarde van rottend hout in de Limburgse bossen door de beherende instanties voldoende onderkend wordt, is nog zeer de vraag. De overlevingskansen voor het Vliegend hert kunnen alleen gegarandeerd worden door een betere bescherming en uitbreiding van het door dit insect gewenste biotoop.

Daarom is het noodzakelijk om een beter en exacter beeld te verkrijgen van de huidige verspreiding van het Vliegend hert in Limburg. Beschrijving van de voortplantingsbiotopen is daarbij onontbeerlijk. Lezers van het Natuurhistorisch Maandblad die nadere gegevens (of waarnemingen) kunnen aandraagen over het Vliegend hert in Limburg, worden verzocht contact op te nemen met de auteur. Op die manier is het misschien in de toekomst mogelijk om een aantal vragen te ontwaarselen, met betrekking tot het biotoop en de verspreiding, die onze grootste Nederlandse kever thans nog omgeven.

DANKWOORD

Een woord van dank is allereerst op zijn plaats aan de heren Moolen, Paulsen en Jansen, die zo vriendelijk waren hun waarnemingen door te geven. Steven Jansen wordt speciaal bedankt voor het samenstellen van de prachtige tekening die de omslag van dit mei-num-

mer siert en het beschikbaar stellen van enkele dia's. Mevr. F. Dingemans ben ik erkentelijk voor het uitleenen van enkele exemplaren uit de entomologische collectie van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

SUMMARY

RECENT OBSERVATIONS OF THE STAG BEETLE (*LUCANUS CERVUS* L.) IN LIMBURG

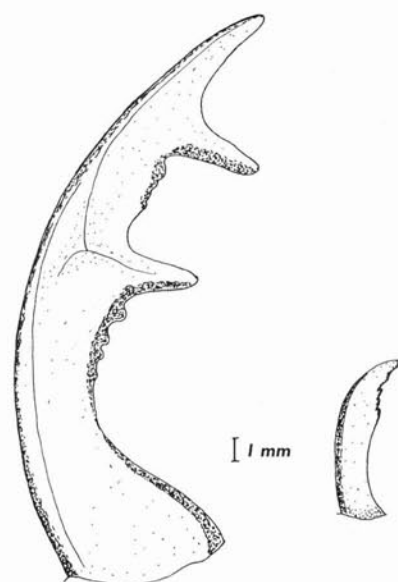
Little is known about the recent populations of the Stag Beetle *Lucanus cervus* L. in Limburg. Three observations have been reported in 1993 and 1994. The final sections of this paper discuss the biology and variability of the Stag Beetle, and the prospects for survival of this species in Limburg.

LITERATUUR

- FREUDE, H., K.W. HARDE & G.A. LOHSE, 1969. Die Käfer Mitteleuropas. Band 8 Terebrida, Heteromera, Lamellicornia. Goecke & Evers, Krefeld.
KALINKA, G., 1993. Naturraum Wuppertal. Wurmverlag, Herzogenrath.
KRIKKEN, J. & H.C. PIJERS, 1982. Het Vliegend hert, *Lucanus cervus* (Linnaeus) in Nederland. Nieuwsbrief European Invertebrate Survey Nederland 12: 35-43.
WILMINK, G.F., 1950. Algemeen voorkomen van *Lucanus cervus* L. in Zuid-Limburg. Ent. Ber. Amsterdam 13: 36.

FIGUUR 4. Vliegend hert, mannetje, aangetroffen te Nuth. (foto: J. Hermans)

FIGUUR 5. Linker mannelijke mandibels van Limburgse vliegende herten: links groot exemplaar uit Nuth; rechts, klein exemplaar (forma *capreolus*) uit Heerlen.